

Наведене дозволяє нам стверджувати про наявні розумні правові та економічні передумови втручання в мирне володіння майном, яке не тільки відповідає економічним інтересам групи осіб, але є пропорційним її мети та справедливим з огляду на її облігаторну компенсаторність наявного позбавлення на користь власника незначного пакету акцій акціонерного товариства.

Кочин В.В.

кандидат юридичних наук, старший дослідник, науковий консультант судді Конституційного Суду України, провідний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Кочина К.А.

аспірантка кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

ТИПОЛОГІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ЄДНІСТЬ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НОРМАТИВНО- ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

На переконання А. С. Довггерта проведення рекодифікації ЦК України за сучасним «європейським сценарієм» потребує трансформація суспільства для формування правдивої й ефективно ринкової економіки як невід’ємної складової громадянського суспільства [1, с. 30]. Крім того, вчений звертає увагу, що значна ча-

стину проекту рекодифікації ЦК України буде стосуватися питань загальної частини зобов'язального права, що потягне незначне корегування окремих видів зобов'язань, а також «беззастережна ліквідація Господарського кодексу України. Причому скасування цього антиринкового акта, із загальною спрямованістю на знищення всієї системи права країни» [1, с. 38].

Напрями удосконалення ЦК України викладені у Концепції оновлення Цивільного кодексу України [6] (далі – Концепція), якою стосовно юридичних осіб пропонується: закріплення вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб (§ 1.8 Концепції); об'єктивація загальних положень щодо усіх форм юридичних осіб (зокрема, повернення загальних положень про товариства з обмеженою відповідальністю, а також закріплення основних положень (наприклад, про корпоративні права, про корпоративний договір, про відповідальність менеджменту товариства перед його учасниками тощо) для всіх передбачених ним форм юридичних осіб) (§ 1.9 Концепції).

Вважаємо, що названі пропозиції черговий раз акцентують увагу на підприємницьких юридичних особах, натомість зміни у підходах до правового регулювання непідприємницьких юридичних осіб залишаються осторонь, навіть за умови неодноразового декларування значення ЦК України як кодексу громадянського суспільства [6, с. 5, 8, 59, 71, 75, 80, 82, 125].

Таким чином, пропонуємо розглянути типологію юридичних осіб в межах різноджерельного нормативного-правового закріплення. Окремо лише зробимо застереження, що учасником правових відносин у більшості випадків стає організація після її реєстрації як юридичної особи (з певними винятками щодо органів державної влади). З огляду на це, статус юридичної особи (зокрема, юридичної особи приватного права чи юридичної особи публічного права), що визначається ЦК України має юридичне значення у розумінні загального статусу учасника правових відносин.

Поділ юридичних осіб здійснено без безпосередньої вказівки на класифікаційний критерій. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 113 ЦК України господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства

з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства. У свою чергу, відповідно до ст. 5 Закону України «Про акціонерні товариства» поділяє акціонерні товариства на типи: публічні та приватні.

Звертаючись до господарсько-правового регулювання, відмічаємо, що при визначенні підприємництва та некомерційного господарювання використовується поняття форма. Так, відповідно до ч. 1 ст. 45 ГК України підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця. У свою чергу, ч. 1 ст. 53 ГК України передбачає, що некомерційна господарська діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання на основі права власності або права оперативного управління в організаційних формах, які визначаються власником або відповідним органом управління чи органом місцевого самоврядування з урахуванням вимог, передбачених цим Кодексом та іншими законами.

При цьому, майже аксіоматично сприймається положення, що підприємницька господарська діяльність здійснюється у формі підприємницьких товариств та підприємств, а некомерційна – непідприємницьких товариств. Натомість, ст. 62 ГК України визначає підприємство як організаційну форму господарювання, тому підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності (єдиним законодавчо визначеним видом є комунальне некомерційне підприємство). У свою чергу, останні дослідження підтверджують позицію, що підприємство не сприймаються як форма некомерційної діяльності.

Зважаючи на предмет правого регулювання, ГК України доречніше закріплювати засади державного регулювання підприємництва (діяльності), а не видів (типів) юридичних осіб, що визначатиме їх загально-правовий статус. Так, ч. 3 ст. 55 ГК України закріплює, що суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємства. Тобто така класифікація не має юридичного значення для загального статусу, натомість є необхідною для належної реа-

лізації Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Інститут юридичної особи є системою відносин, існування яких забезпечує можливість реалізації різноманітних цивільних прав та інтересів; формою, що надає можливість відмежувати права та обов'язки засновників (учасників/членів) або набутти відповідних благ. Вибір тієї чи іншої організаційно-правової форми або виду юридичної особи надає змогу найоптимальніше досягти поставлених цілей. Таким чином, дослідження системи цього інституту, визначення його складових має не лише методологічне значення в частині пізнання інституту, а й практичне значення – удосконалення правового регулювання статусу юридичної особи [2].

ЦК України використовується наступний поділ юридичних осіб: 1) види юридичних осіб (ст. 81); 2) організаційно-правова форма юридичних осіб (ст. 83); 3) підприємницькі та непідприємницькі товариства (ст. 84–85); 4) форми господарських товариств (ст. 113); 5) окремі види установ (абз. 2 ч. 3 ст. 83). І. М. Кучеренко, критикуючи законодавчий підхід до систематизації юридичних осіб приватного права, пропонувала визначати системуутворюючу організаційно-правову форму та види організаційно-правових форм [3, с. 20, 23].

Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» організаційно-правова форма юридичної особи визначається відповідно до класифікації організаційно-правових форм господарювання, затвердженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері технічного регулювання. Так, відповідно до Класифікатора організаційно-правових форм господарювання (ДК 002:2004) від 28.05.2004 № 97 організаційно-правова форма господарювання – форма здійснювання господарської (зокрема підприємницької) діяльності з відповідною правовою основою, яка визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності по зобов'язаннях підприємства (організації), порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінан-

сування діяльності тощо [5]. Таким чином, законом ототожнюється форма організації та форма діяльності, що методологічно є неправильним.

Іншим прикладом може слугувати законодавство про освіту, де йдеться про організаційно-правовий статус закладів освіти (ст. 22 Закону України «Про освіту»), зокрема щодо таких особливостей: 1) заклад освіти має бути юридичною особою; 2) основним видом її діяльності є освітня діяльність; 3) можуть існувати права та обов'язки закладу освіти; 4) є статуси закладів освіти (бюджетна установа; неприбутковий заклад освіти; прибутковий заклад освіти); 5) встановлюється, що заклад освіти залежно від засновника може діяти як державний, комунальний, приватний чи корпоративний.

Окремими законами про освіту додатково визначається тип закладу освіти, наприклад, університет, академія/інститут, коледж (ст. 28 Закону України «Про вищу освіту»). Однак, таке правове закріплення має юридичне значення для освітнього процесу, а не для загального статусу, тобто для здійснення відповідної освітньої діяльності значення має не тип закладу, а виконання ліцензійних умов (наприклад, пп. 12-1 п. 2 розділу XV Закону України «Про вищу освіту» щодо коледжів або пп. 15 п. 2 цього ж розділу щодо приватних закладів освіти).

Поняття «організаційно-правова форма юридичної особи» відоме законодавству та науковій доктрині пострадянських держав. Вважаємо, що з точки зору таксономії це поняття у сучасному розумінні відповідає поняттю «вид юридичної особи», адже видом є підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і виходить до складу загального розділу – роду [4, с. 132].

Систематизація юридичних осіб приватного права передбачає зведення до єдиної системи закріплених у законодавстві організаційно-правових форм юридичних осіб у їх традиційному розумінні як сукупності елементів, що надають можливість відрізнити одну форму від іншої. Гіпотезою систематизації є ідея групування юридичних осіб у форми відповідно до єдності таких ознак як спосіб створення; спосіб організації управління; спосіб

набуття майна; межі відповідальності засновників/членів/учасників та власне юридичної особи.

Обґрунтовуючи класифікаційний критерій, закладений у поділі, вже виділялися таксони юридичних осіб приватного права [2], зокрема в межах типу, підтипу, роду, групи, підгрупи, форми та допоміжної форми. Таким чином, типологія юридичних осіб приватного права має засновуватися на її єдності, визначеної ЦК України щодо закритого її переліку, натомість диференціація можлива для окремих видів відносин (господарських, податкових, освітніх, наукових тощо) та не повинно впливати на організаційно-правові форми.

1. Довгерт А. С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Право України*. 2019. № 1. С. 27–41.
2. Кочин В. В. Цивільно-правова таксономія юридичних осіб приватного права. *Приватне право і підприємництво*. 2018. № 18. С. 18–24.
3. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 328 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. За ред.: Бусел В. Т. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун»,
5. Класифікація організаційно-правових форм господарювання. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_dk002_2016.htm (дата звернення: 17.08.2019).
6. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

Навчально-науковий юридичний інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

**Рекодифікація Цивільного
Кодексу України:
перспективи правового регулю-
вання корпоративних відносин**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами
XIX Міжнародної науково-
практичної конференції**

24 вересня 2021 року

м. Івано-Франківськ, 2021

УДК 347(477)(082)

ББК 67.9 (4Укр)404я43

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (протокол № 9 від 29.09.2021 року).

Редакційна колегія:

- О. Д. Крупчан** – доктор юридичних наук, академік НАПрН України, директор НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- В. А. Васильєва** – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- З. В. Ромовська** - доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- М. К. Галянич** - доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, в. о. завідувача відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- Л. В. Сіцук** - кандидат юридичних наук, доцент, завідувач Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України.

Р36 Рекодифікація Цивільного Кодексу України: перспективи правового регулювання корпоративних відносин [текст]: *Збірник наукових праць за матеріалами ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції (24 вересня 2021 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2021. 171 с.*

У збірник включені тези наукових доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, організованої Лабораторією проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України спільно з навчально-науковим юридичним інститутом ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та проведеною 24 вересня 2021 року. У тезах доповідей висвітлюються результати наукових досліджень проблем регулювання корпоративного права України та інших європейських країн, а також перспективи та питання адаптації законодавства України до європейського права.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ISBN 978-617-8084-02-8

© Науково-дослідний Інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2021

© Навчально-науковий юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021